

Жоба туралы қысқаша ақпарат

Жоба аты	AP26103599 Орталық Азиядағы су ресурстарын тұрақты басқаруды қамтамасыз етудегі аймақтық ынтымақтастықтың сын-тегеуріндері мен мүмкіндіктері
Жоба өзектілігі	Зерттеудің өзектілігі су ресурстарының тұрақты дамуда аса маңызды рөл атқаратындығымен түсіндіріледі, өйткені оларсыз кедейлік деңгейін төмендету және экономикалық прогреске қол жеткізу қиын. Сонымен қатар, су тапшылығы жаһандық проблемаға айналуға, бұл жағдай ресурстардың әлем бойынша біркелкі бөлінбеуімен және өзендердің трансшекаралық сипатымен одан әрі күрделене түсуде. Орталық Азия аймағында бұл мәселе ерекше алаңдаушылық туғызады. Климаттың өзгеруі, урбанизация және тұтыну көлемінің артуы салдарынан су ресурстарына түсетін қысымның күшеюі жағдайында, су ресурстарын тұрақты басқару саласындағы аймақтық ынтымақтастықтың сын-қатерлері мен мүмкіндіктерін зерттеу саясаттанушылар мен халықаралық қатынастар саласының мамандары үшін ерекше өзектілікке ие. Қазіргі уақытта Орталық Азия елдері су ресурстарын бөлу мәселелеріне байланысты мемлекетаралық шиеленістерге тап болуда, әсіресе Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстан арасында. Бұл қақтығыстардың себептерін талдау және олардың алдын алу стратегияларын әзірлеу саяси үдерістердің динамикасы мен тарихи контексті терең түсінуді талап етеді. Су ресурстарын бірлесіп басқару мүмкіндіктерін зерттеу дауларды шешу жолдарын айқындауға және тиімді ынтымақтастық тетіктерін қалыптастыруға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде аймақтық тұрақтылықты нығайтуға ықпал етеді.
Жоба мақсаты	Жобаның мақсаты – аймақтақ ынтымақтастықты талдау, Орталық Азиядағы су ресурстарын тұрақты басқаруды нығайтудың жаңа тәсілдері мен тетіктерін анықтау. Жоба Орталық Азиядағы аймақтық су кооперациясын дамытудың жаңа мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған. Жобаның пәнаралық байланысы Орталық Азиядағы табысты аймақтық су ынтымақтастығы үшін қиындықтар мен мүмкіндіктерді анықтау үшін саясат, экономика, экология, құқық және әлеуметтану салаларындағы әртүрлі ғылыми тәсілдерді біріктіру қажет екендігіне байланысты. Кешенді тәсіл геосаясат, экономика, экология, әлеуметтану және құқық арасындағы күрделі қатынастарды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді

Жоба міндеттері	Ғылыми-зерттеу жобасының мақсатына қол жету үшін келесідей міндеттер айқындалды: 1) Өзендер, көлдер, мұздықтар және жер асты сулары туралы деректерді қоса алғанда, аймақтағы су ресурстарының қолжетімділігіне, сапасына және таралуына кешенді талдау жүргізу, бұл біріншіден, су ресурстарының ағымдағы қорларының халық пен экожүйенің қажеттіліктерін қаншалықты қанағаттандыра алатынын анықтау үшін ресурстардың тұрақтылығын бағалауға, екіншіден, су тапшылығы бар аймақтарды айқындау үшін проблемаларды анықтау, бұл өз кезегінде инфрақұрылымды жақсартуға септігін тигізеді, үшіншіден, экожүйелерді қорғау үшін маңызды су ресурстарын пайдалану мен қалпына келтіру арасындағы тепе-теңдікті орнатуға көмектеседі, төртіншіден, ортақ су көздері бар аймақтар үшін өзекті болатын су ресурстарын басқаруда мемлекетаралық және аймақтық ынтымақтастық үшін тұжырымдамалық негіз құру; 2) Функционалдық және функционалдық емес тәсілдерді анықтау мақсатында ОА-да су ресурстарын басқарудың қолданыстағы ұлттық және аймақтық стратегияларын талдау. Бұл осы стратегиялардың күшті және әлсіз жақтарын анықтау арқылы тұрақты дамуға ықпал ететін қабылданған саяси шешімдердің тиімділігін арттыру, келісімдер қабылдау арқылы шиеленісті бәсеңдету, ынтымақтастықты нығайту және жаңа қатысушылардың интеграциясына; халықаралық көмек тарту және қоғамдық сананы арттыруға мүмкіндік береді; 3) Орталық Азиядағы аймақтық су ынтымақтастығы үшін негізгі сын-тегеуріндерді анықтау. Бұл міндет, біріншіден, аймақтағы халықтың демографиялық өсуінің су ресурстарына жүктеменің күшеюімен өзара байланысын айқындауға; екіншіден, климаттың өзгеруінің кері салдары ОА-дағы су ресурстарының саны мен сапасына қалай әсер ететінін айқындауға; үшіншіден, ілеспе шығындарды ұлғайтатын ескірген инфрақұрылымнан болатын экономикалық шығындарды бағалауға; төртіншіден, жаңа гидротехникалық құрылыстардың салу сияқты антропогендік әсердің рөлін талдауға мүмкіндік береді; 4) Аймақтық деңгейде су ресурстарын неғұрлым тұрақты басқаруға алып келетін диалогтар мен ынтымақтастықты қиындататын ОА мемлекеттері арасындағы мүдделер қақтығысын анықтау. Трансшекаралық су ресурстары мен олардың
------------------------	--

	геосаяси аспектілері төңірегіндегі қақтығыстарды анықтау мүдделердің шиеленіс нүктелері мен ықтимал қайшылықтарын анықтауға көмектеседі, барлық тараптардың мүдделерін ескеретін бірлескен басқару тетіктерін әзірлеуге көмектеседі; 5) Орталық Азиядағы аймақтық су ынтымақтастығының қолданыстағы саяси тетіктерінің, оның ішінде Мемлекетаралық су шаруашылығы үйлестіру комиссиясының (МУСК), Халықаралық Аралды құтқару қорының (ХААҚ), екіжақты және көпжақты бастамалардың әлсіздігін анықтау; 6) Су ресурстарын басқару саласындағы ынтымақтастықтың әлемдік және аймақтық табысты тәжірибелерді зерттеу және оларды жобаның қойылған міндеттерін тиімді шешуге қабілетті теориялық-тұжырымдамалық және кешенді модель әзірлеу үшін жергілікті жағдайларға бейімдеу; 7) Су ресурстары бойынша аймақтық ынтымақтастықты жақсарту жөнінде сындарлы пікірлер мен ұсыныстар жинау мақсатында мүдделі тараптармен – ОА елдерінің мемлекеттік органдарының, халықаралық және аймақтық, сондай-ақ жергілікті үкіметтік емес ұйымдардың, академиялық қауымдастық өкілдерімен ғылыми-сараптамалық консультациялар өткізу; 8) Жаңа жүйелік тетіктер мен стратегияларды құру, мемлекетаралық және аймақтық өзара іс-қимылды жақсарту бойынша кешенді талдаулар негізінде ұсынымдар әзірлеу; 9) Мүдделі тараптарға ұсынылатын және одан әрі зерттеулер мен әзірлемелер үшін пайдаланылатын қорытынды есеп түріндегі қорытындылар мен ұсынымдарды қалыптастыру.
Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер	Жоба аясында теориялық, әдістемелік және практикалық маңызы бар нәтижелерді алу күтілуде, атап айтқанда: 1) Орталық Азиядағы су ресурстарының қолжетімділігі, сапасы және таралуы талданады, бұл проблемалық аймақтарды анықтауға және бар қауіптер мен тәуекелдерді бағалауға мүмкіндік береді; 2) Су ресурстарын басқарудың ұлттық және аймақтық стратегиялары қарастырылады, олардың күшті және әлсіз жақтары айқындалады, бұл саяси шешімдерді оңтайландыруға және ынтымақтастықтың тиімділігін арттыруға көмектеседі; 3) Демографиялық өсу, климаттың өзгеруі, ескірген инфрақұрылым және антропогендік әсер ету

	жағдайларында аймақтық ынтымақтастық үшін негізгі сын-қатерлер анықталатын болады, бұл оларды еңсеру үшін тиімді мақсатты шараларды әзірлеуге мүмкіндік береді; 4) Орталық Азия мемлекеттері арасындағы мүдделер қақтығысы талданатын болады, бұл шиеленіс нүктелерін анықтауға және барлық тараптардың мүдделерін ескеретін су ресурстарын бірлесіп басқару тетіктерін әзірлеуге көмектеседі; 5) Олардың әлсіз тұстарын анықтау және оларды жақсарту жөнінде ұсыныстар әзірлеу үшін қолданыстағы саяси тетіктерді (ХҚКК, ХҚЕС және т.б.) бағалау жүргізілетін болады; 6) Су ресурстарын басқару саласындағы ынтымақтастықтың әлемдік және аймақтық тәжірибелері зерделенетін болады, бұл жергілікті жағдайларға табысты тәсілдерді бейімдеуге мүмкіндік береді; 7) Мемлекеттік органдардың, ҰЕҰ және академиялық қоғамдастықтардың өкілдерімен ғылыми-сараптамалық консультациялар ұйымдастырылады, бұл ынтымақтастықты жақсарту үшін сындарлы пікірлер мен ұсыныстар жинауды қамтамасыз етеді; 8) Жаңа тетіктер мен стратегияларды әзірлеуді қоса алғанда, мемлекетаралық және аймақтық өзара іс-қимылды жақсарту жөніндегі ұсынымдар тұжырымдалатын болады; 9) Кешенді талдаудың қорытындылары мен нәтижелері қорытылады, сондай-ақ су ресурстарын басқару саласындағы жаңа бастамаларды әзірлеу үшін мүдделі тараптарға, Қазақстанның тиісті құрылымдарына ұсынылатын қорытынды есеп түрінде ұсынымдар жасалады. Жоба нәтижелерінің практикалық маңыздылығы нәтижелердің Орталық Азиядағы аймақтық су кооперациясының дамуын объективті бағалауды қалыптастыруға әсер ететіндігіне байланысты. Жоба шеңберінде әзірленген материалдар, ғылыми тәсілдер мен нәтижелер Қазақстанның тиісті құрылымдарының одан әрі зерттеулерінде пайдаланылуы мүмкін. Алынған нәтижелер негізінде интеграциялық процестерге, су қауіпсіздігі мен дипломатияға қатысты жаңа ғылыми бағыттарды әзірлеуге болады.
Зерттеу тобы мүшелерінің аты-жөні, идентификаторлары (Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID, бар болса) және сәйкес профильдерге сілтемелер	1. Байкушикова Гульнара Серикбаевна. — жоба жетекшісі, PhD докторы, бас ғылыми қызметкер, халықаралық қатынастар және әлемдік экономика кафедрасының меңгерушісі. h-Index: 4, Scopus Author ID: 57192167179, ORCID ID: 0000-0001-6081-2615 2. Деловарова Лейла Федоровна — жетекші ғылыми қызметкер, жоба орындаушысы. h-Index: 2,

	Scopus Author ID: 55858531800, ORCID ID: 0000-0003-3163-5933 3. Ермекбаев Адильбек Алпысбаевич — жетекші ғылыми қызметкер, жоба орындаушысы. h-Index: 4, Scopus Author ID: 57209836474, ORCID ID: 0000-0002-8464-8220 4. Сарыбаев Мейрам Сейсенбаевич — жетекші ғылыми қызметкер, жоба орындаушысы. h-Index: 2, Scopus Author ID: 57202092354, ORCID ID: 0000-0001-8420-9255 5. Апсаттарова Гулзада Абдусагатовна. — ғылыми қызметкер. ORCID ID: 0000-0001-6004-1574 6. Уткелбай Рысбек Ерланулы — ғылыми қызметкер. h-Index: 1, Scopus Author ID: 57551846000, ORCID ID: 0000-0003-3493-7777 7. Мұханов Жәнібек Еркінбекұлы. — кіші ғылыми қызметкер. ORCID ID: 0009-0000-1062-3082
Қолдану	Ұсыныстар қызығушылық танытқан тараптарға және Қазақстандағы тиісті құрылымдарға су ресурстарын басқару саласында жаңа бастамаларды әзірлеу үшін ұсынылады
Шынайы аналогтармен салыстырғанда жобаның басымдылығы	Жоба аналогтармен салыстырғанда басымдыққа ие, себебі ол аймақтың су ресурстарын кешенді талдаумен қатар, мүдделер қақтығыстары мен қазіргі заманғы сын-қатерлерді ескере отырып, мемлекетаралық ынтымақтастықтың нақты, практикалық қолдануға жарамды тетіктерін әзірлеуді қамтиды
Жарияланымдар тізімі (URL, DOI көрсетілген)	Ғылыми және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетінің (КОКНВО) ұсынған журналдарында 2 мақала жарияланды: 1. Концептуализация климатической дипломатии в контексте водных вызовов Центральной Азии // Вестник КазНУ. Серия Международные отношения и международное право No3 (111). 2025. https://bulletin-ir-law.kaznu.kz/index.php/1-mo/article/view/1555/1280 https://doi.org/10.26577/IRILJ202511135 2. Water policy and energy transition of Kazakhstan: potential of the Hyrasia One project // Eurasian Research Journal Autumn 2025 Vol. 7, No. 4. https://erj.eurasian-research.org/yonetim/icerik/makaleler/590-published.pdf https://doi.org/10.53277/2519-2442-2025.4-02
Патент туралы ақпарат	-